Qabul qilindi: 5-noyabr 2026-yil • Ma’qullandi: 8-noyabr 2026-yil • Nashr qilindi: 13-noyabr 2026-yil

JURNALISTIKADA SUN’IY INTELLEKTDAN FOYDALANISHNING AXLOQIY ME’YORLARI VA SHAFFOFLIK TAMOYILLARI

Nurulloyeva Mashhura Otamurod qizi

O‘zbekiston Jurnalistika va Ommaviy Kommunikatsiyalar Universiteti Jurnalistika fakulteti talabasi

Annotatsiya. Maqolada jurnalistikada sun’iy intellektdan foydalanish bilan bog‘liq axloqiy masalalar va shaffoflik tamoyillari yoritiladi. Sun’iy intellektning axborot tayyorlash jarayonidagi imkoniyatlari, shuningdek, faktlarni tekshirish, inson nazorati, tahririy javobgarlik va auditoriyani xabardor qilish zarurati ko‘rib chiqiladi. Jurnalistik materiallarning ishonchliligini saqlashda kasbiy etika va shaffoflikning ahamiyati asoslanadi.

Kalit so‘zlar: sun’iy intellekt, jurnalistika, media etikasi, shaffoflik, faktlarni tekshirish, tahririy javobgarlik.

Аннотация. В статье рассматриваются этические вопросы и принципы прозрачности, связанные с использованием искусственного интеллекта в журналистике. Анализируются возможности искусственного интеллекта в подготовке информационных материалов, а также необходимость проверки фактов, человеческого контроля, редакционной ответственности и информирования аудитории. Обосновывается значение профессиональной этики и прозрачности для сохранения достоверности журналистских материалов.

Ключевые слова: искусственный интеллект, журналистика, медиаэтика, прозрачность, проверка фактов, редакционная ответственность.

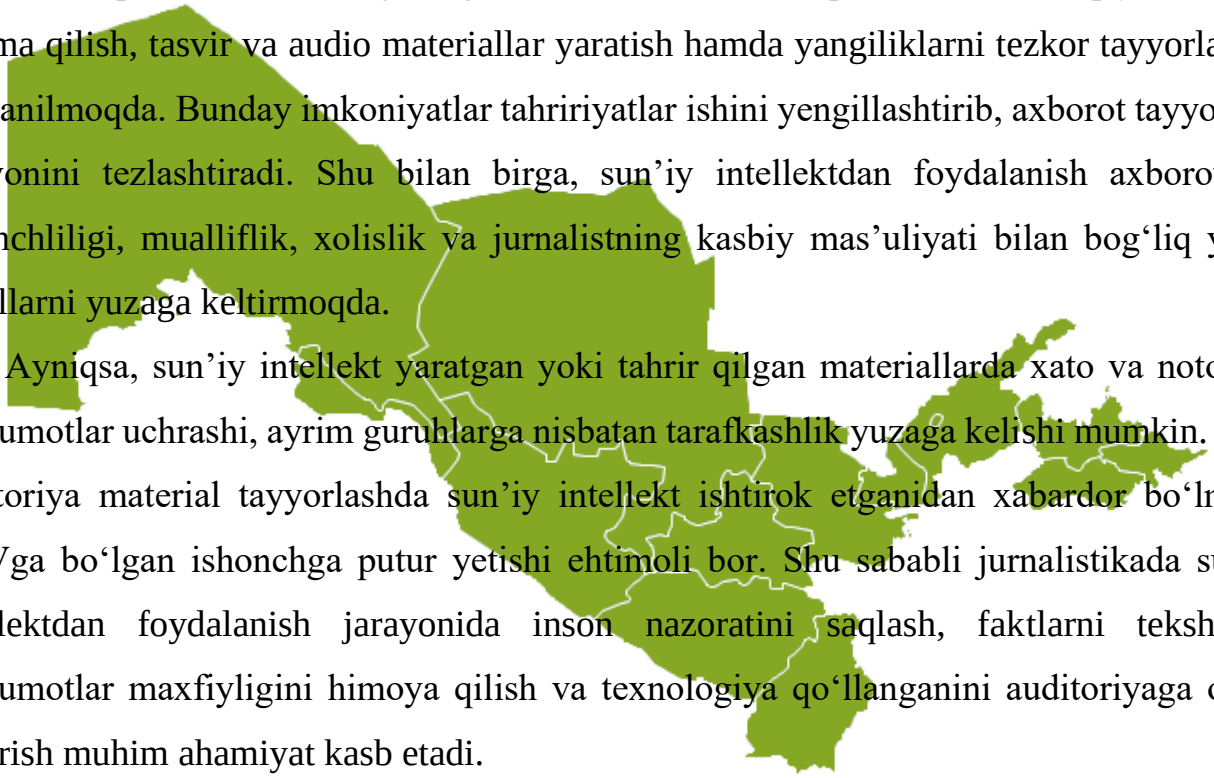
Abstract. This article examines ethical issues and transparency principles related to the use of artificial intelligence in journalism. It discusses the opportunities AI offers in preparing news content, as well as the need for fact-checking, human oversight, editorial

accountability, and audience disclosure. The article highlights the role of professional ethics and transparency in maintaining the credibility of journalistic content.

Keywords: artificial intelligence, journalism, media ethics, transparency, fact-checking, editorial accountability.

Kirish

Bugungi kunda sun’iy intellekt texnologiyalari jurnalistika faoliyatiga tobora keng kirib kelmoqda. Ular katta hajmdagi ma’lumotlarni tahlil qilish, matnlarni qayta ishlash, tarjima qilish, tasvir va audio materiallar yaratish hamda yangiliklarni tezkor tayyorlashda qo‘llanilmoqda. Bunday imkoniyatlar tahririyatlar ishini yengillashtirib, axborot tayyorlash jarayonini tezlashtiradi. Shu bilan birga, sun’iy intellektdan foydalanish axborotning ishonchliligi, mualliflik, xolislik va jurnalistning kasbiy mas’uliyati bilan bog‘liq yangi savollarni yuzaga keltirmoqda.

Ayniqsa, sun’iy intellekt yaratgan yoki tahrir qilgan materiallarda xato va noto‘g‘ri ma’lumotlar uchrashi, ayrim guruhlarga nisbatan tarafkashlik yuzaga kelishi mumkin. Agar auditoriya material tayyorlashda sun’iy intellekt ishtirok etganidan xabardor bo‘lmasa, OAVga bo‘lgan ishonchga putur yetishi ehtimoli bor. Shu sababli jurnalistikada sun’iy intellektdan foydalanish jarayonida inson nazoratini saqlash, faktlarni tekshirish, ma’lumotlar maxfiyligini himoya qilish va texnologiya qo‘llanganini auditoriyaga ochiq bildirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu tezisning maqsadi jurnalistikada sun’iy intellektdan foydalanish bilan bog‘liq asosiy axloqiy masalalarni ko‘rib chiqish hamda shaffoflik tamoyilining auditoriya ishonchini saqlashdagi o‘rnini yoritishdan iborat. Mavzuning dolzarbligi sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish kengayayotgan bir paytda jurnalistik qadriyatlar va kasbiy mas’uliyatni ta’minlash zarurati bilan belgilanadi.

Asosiy qism

Jurnalistikada sun’iy intellektdan foydalanish masalasini faqat texnologik qulaylik talaffuzi bilan baholash yetarli emas. Sun’iy intellekt axborotni izlash, katta hajmdagi ma’lumotlarni saralash, tarjima qilish va matn loyihasini tayyorlashda yordam berishi mumkin. Biroq jurnalistik materialning aniqligi, xolisligi va jamoatchilik oldidagi

mas’uliyati baribir tahririyat zimmasida qoladi. Yevropa Kengashi tavsiyalarida ham sun’iy intellektni jurnalistik ishlab chiqarishning turli bosqichlarida qo‘llash bilan birga, uning auditoriya va jamiyatga ta’sirini hisobga olish zarurligi qayd etilgan [1].

Sun’iy intellekt vositalari ba’zan mavjud bo‘lmagan faktlar yoki manbalarni keltirishi, ma’lumotni noto‘g‘ri umumlashtirishi mumkin. Shu sababli AI yordamida olingan ma’lumotni mustaqil manbalar orqali tekshirish, iqtiboslar va raqamlarni asl manbaga solishtirish zarur. Reuters agentligi ham generativ sun’iy intellektdan foydalanilgan materiallar uchun tahririy javobgarlikni saqlash va bunday foydalanish haqida shaffof bo‘lish tamoyillarini belgilagan [2]. Demak, sun’iy intellekt jurnalistning tekshirish va tahrir qilish vazifasini o‘z zimmasiga olmaydi.

Shaffoflik auditoriyaga material qanday tayyorlangani haqida tushunarli ma’lumot berishni anglatadi. Agar sun’iy intellekt matn yaratish, tasvirni o‘zgartirish yoki audio-video material tayyorlashda muhim rol o‘ynagan bo‘lsa, tahririyat buni o‘quvchiga ochiq bildirishi lozim. Bunda oddiy belgi qo‘yish bilan cheklanmay, AI qaysi jarayonda qo‘llangani va inson qanday nazorat olib borgani ham izohlanishi mumkin [3]. Bunday yondashuv auditoriyaga materialni to‘g‘ri baholash va tahririyatga ishonchni saqlash imkonini beradi.

Sun’iy intellekt tizimlari foydalanadigan ma’lumotlar tarafkash yoki to‘liq bo‘lmasligi mumkin. Natijada ayrim ijtimoiy guruhlar noto‘g‘ri yoki biryoqlama yoritilishi ehtimoli yuzaga keladi. UNESCO sun’iy intellekt haqida xabar berishda texnologiyaning imkoniyatlari bilan birga, uning cheklovlari, tengsizlik va inson huquqlariga ta’sirini ham tahlil qilish kerakligini ta’kidlaydi [4]. Jurnalistlar AI yaratgan natijalarni turli manbalar va nuqtayi nazarlar bilan tekshirishi, shuningdek, maxfiy yoki shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilishi kerak.

Shunday qilib, jurnalistikada sun’iy intellektdan mas’uliyatli foydalanish uchun tahririyatlarda aniq ichki qoidalar bo‘lishi muhim. Bu qoidalarda qaysi vazifalarda AI’dan foydalanish mumkinligi, materialni kim tekshirishi, xatolar uchun kim javob berishi va auditoriyaga qachon ma’lumot berilishi belgilanishi lozim. Inson nazorati va javobgarlikni saqlash sun’iy intellekt vositalaridan samarali foydalanish bilan jurnalistikaning ishonchliligi o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlaydi [5].

Sun’iy intellektdan foydalanishda mualliflik va manbalarni ko‘rsatish masalasi ham muhim o‘rin tutadi. Jurnalist AI yordamida olingan matn, tasvir yoki ma’lumotni o‘z tekshiruvidan o‘tkazmasdan e’lon qilmasligi kerak. Boshqa manbalardan olingan ma’lumotlar aniq ko‘rsatilishi, AI yaratgan material esa haqiqiy foto yoki hujjat sifatida taqdim etilmasligi lozim. Bu talablar axborotning kelib chiqishini aniqlash va jurnalistik materialning ishonchliligini baholashga yordam beradi [2].

Sun’iy intellekt vositalariga tahririyatda foydalanish uchun topshiriladigan ma’lumotlar ham ehtiyotkorlik bilan tanlanishi zarur. Manbalar shaxsi, hali e’lon qilinmagan surishtiruv tafsilotlari yoki shaxsiy ma’lumotlar ochiq AI xizmatlariga kiritilsa, ularning maxfiyligi xavf ostida qolishi mumkin. Shu bois tahririyatlar qaysi ma’lumotlarni bunday vositalarga kiritish mumkinligi, ulardan qanday foydalanish va natijalarni kim tekshirishi bo‘yicha ichki tartiblarni belgilashi kerak [1].

Etik me’yorlar faqat xatolarning oldini olish bilan cheklanmaydi; ular auditoriya bilan ochiq munosabatni ham nazarda tutadi. Masalan, AI yordamida yaratilgan tasvir yoki audio material yangilikning illyustratsiyasi sifatida ishlatilsa, uning sun’iy yaratilgani ko‘rsatilishi kerak. Aks holda auditoriya uni voqea joyida olingan haqiqiy tasvir deb qabul qilishi mumkin. Yevropa Kengashi tavsiyalari sun’iy intellektdan foydalanishning auditoriyaga ta’sirini hisobga olish va bu borada mas’uliyatli yondashuvni qo‘llash muhimligini qayd etadi [1].

Tahririyatlarda AI’dan foydalanish bo‘yicha xodimlarning savodxonligini oshirish ham zarur. Jurnalistlar vositaların imkanları ilə yanaşı, onların məhdudiyyətlərini, səhv ehtimalını və mümkün qərəzlərini də bilməlidirlər. UNESCO qo‘llanmasida sun’iy intellektni yoritishda texnologiyaning ishlash tamoyillari, kuchli va zaif tomonlari hamda jamiyatga ta’sirini tushunish zarurligi ko‘rsatilgan [4]. Bunday bilimlar jurnalistga AI natijasini tanqidiy baholash va uni materialga mas’uliyat bilan qo‘shishga yordam beradi.

Umuman olganda, sun’iy intellekt jurnalistikada foydali yordamchi bo‘lishi mumkin, biroq undan foydalanish aniqlik, xolislik, maxfiylik va shaffoflik tamoyillariga mos bo‘lishi lozim. Har bir material yakunida tahririy qaror va javobgarlik inson jurnalist hamda tahririyat zimmasida qoladi. Shuning uchun AI’dan foydalanish qoidalarini ishlab chiqish,

muhim holatlarda auditoriyani xabardor qilish va e’lon qilinadigan ma’lumotlarni tekshirish jurnalistik ishonchni mustahkamlashning asosiy shartlaridandir [2; 5].

Xulosa

Jurnalistikada sun’iy intellektdan foydalanish axborot tayyorlash jarayonini tezlashtirish va ma’lumotlarni qayta ishlashni yengillashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, AI yaratgan natijalarda xato yoki tarafkashlik bo‘lishi, shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligi va mualliflik bilan bog‘liq muammolar yuzaga kelishi mumkin. Shu sababli sun’iy intellekt vositalaridan foydalanishda inson nazorati, manbalarni tekshirish va tahririy javobgarlik saqlanishi zarur.

Tadqiqotdan kelib chiqib, tahririyatlar AI’dan foydalanish bo‘yicha aniq ichki qoidalarni ishlab chiqishi, texnologiya material tayyorlashning qaysi bosqichida qo‘llanganini auditoriyaga ochiq bildirishi hamda e’lon qilinadigan ma’lumotlarning aniqligini tekshirishi maqsadga muvofiq. Shaffoflik va kasbiy etika tamoyillariga rioya etish sun’iy intellekt imkoniyatlaridan samarali foydalanish bilan birga, OAVga bo‘lgan jamoatchilik ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Council of Europe. Guidelines on the Responsible Implementation of Artificial Intelligence Systems in Journalism. Strasbourg, 2023. Havola

2. Reuters. Journalistic Standards and Values. Havola

3. Jaakkola, M. Reporting on Artificial Intelligence: A Handbook for Journalism Educators. UNESCO, 2023. Havola

4. Reuters Institute for the Study of Journalism. Key AI Concepts to Grasp in a New Hybrid Journalism Era: Transparency, Autonomy, and Authorship. Havola

5. Thomson Reuters Foundation. Three Steps to an AI-Ready Newsroom: A Practical Guide. 2025. Havola

6. European Broadcasting Union. Harnessing AI for Public Service Media: A Blueprint. Havola